

УДК 342.56:342.57(043.3)

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ СУДОВОЇ ВЛАДИ

Петро КАБЛАК,
голова Апеляційного суду Львівської області

SUMMARY

The article presents results of research of the essence of public control of the judiciary, which is defined as the activity of the public evaluation of realization of the courts their powers, determining their effectiveness. The basic principles of public control are pointed, its methods and forms, formulated its importance for the democratization of society. It is concluded that, despite some risks of using some form of public control, to prevent deterioration of the situation, to avoid abuse, increase public confidence in the judiciary, to identify incompetence, increase personal responsibility of judges is possible only by setting the interaction of the judiciary and the public, one of the main, which is the use of public control.

Key words: courts, judiciary, public control, the public, civil society.

АНОТАЦІЯ

У статті представлено результати дослідження сутності громадського контролю судової влади, який визначається як діяльність громадськості з оцінювання виконання судами своїх повноважень, визначення ефективності їх функціонування. Виокремлено основні принципи громадського контролю, його методи та форми, формулюється його значення для демократизації суспільства. Зроблено висновок, що, незважаючи на деякі ризики щодо використання певних форм громадського контролю, попередити погіршення ситуації, збільшити довіру громадськості до судової влади, запобігти зловживанням, виявити некомпетентність, посилити персональну відповідальність суддів можна лише шляхом налагодження взаємодії судової влади і громадськості, одним із напрямків якої є застосування громадського контролю.

Ключові слова: суд, судова влада, громадський контроль, громадськість, громадянське суспільство.

Постановка проблеми. Не виникає сумнівів, що громадянське суспільство є запорукою стримування держави, контролю над владою, оскільки держава, влада завжди тяжіє до абсолюту. Адже світова та вітчизняна історія багаторазово доводила той факт, що подібно до того, як стрілка компаса тяжіє до Півночі, так і держава проявляє тяжіння до посилення своєї влади. Суспільство однозначно потребує, щоб існували важелі «противага» щодо держави. Порушення балансу між державою та громадянським суспільством призводить зазвичай до політики етатизму – надмірного втручання державних органів влади у справи суспільства, дріб'язкової бюрократичної опіки і регламентації суспільного життя, обмеження прав і свобод особистості.

Саме тому в демократичному суспільстві повинні існувати механізми громадського контролю за діяльністю влади, у тому числі судової. Ідея контролю, здійснюваного громадянським суспільством, базується на прозорості й відкритості всієї системи функціонування владних інститутів, їх відповідного правового забезпечення, що в підсумку унеможливує приховування «невігідної» інформації, завдяки чому контролюючими за цих умов стануть якщо не всі, то переважна більшість. Проте констатуємо, що можливість громадського контролю не знаходить адекватного відображення в офіційних правових документах, а також у корпоративних актах. Саме тому

правовий взаємозв'язок між державою і громадянським суспільством є поки що недостатньо ефективним.

Отже, створення дієвого механізму співпраці влади та громадськості можливе через налагодження стабільних та ефективних зв'язків із громадськістю, однією з результативних форм яких є громадський контроль. Саме громадський контроль судової влади може дати поштовх до створення ефективної та дійсно справедливої судової системи.

Тим більше актуалізується ця проблематика у зв'язку з тим, що одним із першочергових завдань судової влади в Україні, закріплених у стратегічному плані розвитку судової влади України на 2013–2015 роки, розробленому спільно Державною судовою адміністрацією України та Радою суддів України, є підвищення та підтримка високого рівня довіри громадськості до судів, адже «судова система України повинна спиратися на повагу, довіру та впевненість всіх громадян у її незалежності, безсторонності та ефективності». Це завдання також прямо впливає і підтверджується міжнародно визнаними Бангалорськими принципами поведінки суддів: «Довіра суспільства до судової системи, а також до авторитету судової системи в питаннях моралі, чесності та невідкупності судових органів займає першочергове місце у сучасному демократичному суспільстві».

Таким чином, дослідження громадського контролю судової влади як одного з напрямів налагодження

взаємодії громадськості та судової влади, відновлення довіри до судової системи, визначення його принципів, методів і форм, його ролі для демократизації суспільства, а також пошук можливих меж набуває сьогодні неабиякого значення.

Стан дослідження. Сутність контролю як соціального явища обґрунтовано в дослідженнях В. Авер'янова, І. Голосніченка, В. Горшеньова, О. Данільяна, А. Карася, М. Кельмана, В. Тарана та ін. Державний контроль вивчали С. Авак'ян, Д. Бахрах, Ю. Битяк, В. Гаращук, Є. Додін, Р. Калужний, С. Ківалов, В. Колпаков, А. Малишев, Н. Нижник, А. Селіванов, В. Семчик, В. Сіренко, В. Цветков, Ю. Шемшученко та ін. Різним площинам функціонування громадського контролю присвячено наукові праці В. Афанасьєва, А. Балкова, С. Брателя, С. Денисюка, М. Іжи, А. Крупника, С. Кушнір, Т. Наливайко, О. Полторакова, І. Попової, О. Радченка, Л. Рогатіної та ін. Однак, незважаючи на наявний значний доробок вітчизняних та зарубіжних вчених, слід констатувати, що проблема громадського контролю судової влади, визначення його ролі в демократизації суспільства ще потребує всебічного дослідження.

Отже, **метою** цієї статті є визначення сутності громадського контролю судової влади, виокремлення його основних принципів, методів та форм, його значення для демократизації суспільства.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, контроль – це будь-яка перевірка відповідності об'єкта встановленим обмеженням. Контроль як функція соціального управління – це система спостереження і перевірки процесу функціонування відповідного об'єкта в соціальній сфері суспільства з метою встановлення відхилень від заданих параметрів.

Л. Рогатіна розглядає поняття «громадський контроль» як у вузькому, так і в широкому значенні. У вузькому сенсі, на думку дослідника, громадський контроль означає контроль за діяльністю органів влади, здійснюваний громадянами й інституційними структурами громадянського суспільства з метою виявлення і припинення різних видів зловживання владою. У широкому сенсі – громадський контроль є суспільним явищем, при якому громадянське суспільство бере участь у визначенні основних напрямів внутрішньої і зовнішньої політики держави, у вирішенні суспільно значимих питань на всіх рівнях та контролює процес здійснення [1, с. 3].

Як слушно вказує Т. Наливайко, громадський контроль є важливим соціальним інститутом організації суспільних відносин у частині консолідації зусиль органів державної влади та громадських організацій, спрямованих на раціоналізацію соціального буття, збереження цілісності та соціокультурної самобутності суспільства. Громадський контроль – один із видів соціального контролю, що здійснюється громадянськими об'єднаннями і безпосередньо самими громадянами, є важливим засобом реалізації народовладдя та дієвим

способом залучення населення до управлінських функцій. Функціонування громадського контролю в демократичному суспільстві розглядається як цілеспрямований та дієвий вплив соціальних суб'єктів на поведінку агентів соціальної взаємодії [2, с. 9].

О. Полтораков визначає громадський контроль як «систему відносин громадянського суспільства з державою, яка ґрунтується на підзвітності органів державної виконавчої влади органам державної законодавчої влади (парламентський контроль) та недержавним структурам («третьому секторові» та ЗМП)» [3]. Такий підхід вважаємо не зовсім прийнятним. Якщо перша частина дефініції сумнівів не викликає, дійсно громадський контроль як певна діяльність формує систему відносин держави та громадянського суспільства, то в частині визначення суб'єктів такого контролю погодитися неможливо. Суб'єктами громадського контролю можуть бути, виходячи з першої частини визначення, інститути громадянського суспільства, їх структурні підрозділи, соціальні суб'єкти і насамперед самі громадяни, громадські активісти. Що стосується органів державної влади (і виконавчої, і законодавчої, і судової), то вони можуть бути тільки об'єктами громадського контролю, адже саме їх діяльність оцінюється з точки зору її відповідності нормам Конституції України, законів України, інших актів законодавства.

Громадський контроль за правоохоронною діяльністю в Україні став предметом дослідження С. Денисюка, який більш точно визначає громадський контроль правоохоронних органів як юридичну гарантію законності, тобто як сукупність умов, засобів, організаційно-правових заходів, безпосередньо спрямованих на забезпечення законності діяльності правоохоронних органів. Оскільки суди, виходячи з аналізу їх функцій, здійснюють, на наш погляд, правоохоронну діяльність, адже забезпечують захист прав і свобод громадян, гарантують законність та правопорядок, то сформульоване науковцем поняття громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів може бути використане в рамках нашого дослідження. Так, С. Денисюк вказує, що громадський контроль – це сукупність дій суб'єктів контролю, врегульованих головним чином нормами права, що здійснюється на диспозитивних засадах, а наслідки мають рекомендаційний характер і полягають у перевірці законності адміністративної діяльності правоохоронних органів, їх посадових і службових осіб, стану дотримання прав, свобод фізичних та юридичних осіб під час застосування заходів адміністративного примусу, прийняття управлінських рішень, які стосуються забезпечення вказаних прав і свобод [4, с. 6].

Незважаючи на те, що в словниках поняття «контроль» тлумачиться як перевірка, облік, нагляд, узагальнюючи наявні підходи до визначення громадського контролю як такого, вважаємо, що більш правильно громадський контроль судової влади визначати як

діяльність громадськості з оцінювання виконання судами своїх повноважень, визначення ефективності їх функціонування.

У контексті дослідження загальнотеоретичних аспектів громадського контролю виникає актуальна проблема співвідношення та розмежування понять «контроль» і «нагляд». До вирішення цього питання у своєму дисертаційному дослідженні звертався С. Братель, який вказав, що «контроль відносно нагляду є ширшим поняттям, тобто нагляд можна розглядати як елемент контролю або як контроль, звужений відносно сфери свого застосування» [5, с. 5]. Якщо із цим поглядом загалом можна погодитися, то не зовсім однозначно сприймається твердження автора про те, що громадськість може здійснювати лише наглядову діяльність. Вважаємо, що більш доцільно все-таки використовувати поняття «громадський контроль» судової влади, однак він повинен здійснюватися в конкретних межах, формах та з дотриманням чітко визначених принципів.

Визначаючи громадський контроль як інструмент громадської оцінки ступеня виконання органами влади та іншими підконтрольними об'єктами їхніх соціальних завдань, А. Крупник підкреслює характерні відмінності громадського контролю від будь-якого іншого виду контролю, які лежать у суб'єктно-об'єктній сфері й полягають у тому, що, по-перше, громадський контроль здійснюється саме громадськістю, і, по-друге, що в процесі здійснення громадського контролю контролюється виконання саме соціальних завдань, безпосередньо пов'язаних із захистом і реалізацією прав і свобод громадян, задоволенням та узгодженням соціальних потреб та інтересів населення [6].

Що стосується цілей громадського контролю, то важливо підкреслити, що він повинен здійснюватися насамперед із метою захисту прав людини. Особистість, її всебічний розвиток, добробут, правова безпека, права та свободи є найвищою цінністю сучасного суспільного прогресу і будь-якої контрольної діяльності. Виходячи із цього, цілком справедливо сучасними векторами функціонування інституту громадського контролю називають такі ціннісні орієнтири: екзистенціально значущий порядок у суспільстві, зростання масштабу свободи соціальних суб'єктів, формування соціально-структуривних світоглядних орієнтацій особистості, створення умов для розвитку її ініціатив і реалізації творчих потенцій [2, с. 13]. А отже, закономірно зароджується й утверджується тенденція поступального розвитку громадянського суспільства, зростає роль організації та самоорганізації у функціонуванні інституту громадського контролю, зміцнює вплив громадських форм контролю на всі сфери життєдіяльності громади.

Контроль, як зазначають Т. Коломоєць та П. Матвієнко, як і будь-який різновид діяльності, має певну

організаційно-правову структурованість, організаційно-правовий механізм здійснення, який, у свою чергу, складається з певної кількості елементів [7, с. 31]. Одним із таких елементів є принципи. В. Гарашук вказує, що «в юридичній науці під принципами контролю слід розуміти розроблені з урахуванням досягнень науки управління і втілені в практику організаційні та правові основи організації і здійснення контролю, що забезпечують його результативність». При цьому вчений підкреслює комплексний характер відповідних принципів, завдяки чому, що вони поєднують у собі ознаки підмурку, базису контрольної діяльності, правових вимог, що мають загальнообов'язковий характер, а також ознаки фундаменту форми державного управління. Саме таке органічне поєднання вищезазначених властивостей і свідчить, на думку В. Гарашука, про комплексний характер принципів контролю [8, с. 99]. Аналізуючи наявні наукові доробки із цієї проблематики, можна зазначити, що в основному принципи контролю визначаються як «керівні ідеї». О. Шоріна вважає принципи контролю «організаційними та правовими основами організації та здійснення контролю, що забезпечують його результативність» [9, с. 61].

На наш погляд, ефективність контролю судової влади забезпечується за умови неухильного додержання таких принципових вимог:

1) контроль повинен бути об'єктивним та безстороннім (неупередженим), тобто мають враховуватися як позитивні, так і негативні сторони діяльності суду, незалежно від того, чи подобаються вони контролюючому суб'єкту, а висновки повинні ґрунтуватися на конкретних фактах і виявляти реальний стан справ;

2) контроль передбачає відкритість та прозорість, адже це основні вимоги до ефективності державної влади, сформованої демократичним шляхом. За відсутності таких вимог громадський контроль за функціонуванням судової влади є неможливим, тому лише тоді, коли влада інформаційно відкрита, публічна у своїх намірах, можна визначити наскільки її діяння відповідають закону та є моральними;

3) контроль має бути публічним та гласним, що передбачає доведення отриманої підсумкової інформації, результатів контролю, до громадськості та зацікавлених осіб, у тому числі через ЗМІ;

4) контроль повинен бути обґрунтованим та цілеспрямованим, що забезпечить його результативність, не може бути самоціллю – контролем заради контролю. Крім того, необхідно законодавчо визначити підстави, за яких можуть здійснюватися будь-які контрольні дії та сфери функціонування судів, де такий контроль може мати місце, щоб не перейти відповідної межі, коли контроль перетворюється на втручання в діяльність судових органів. Так, небажаною видається участь суб'єктів громадськості при призначенні суддів й обранні на адміністративні посади;

5) науковість та професіоналізм як принципи громадського контролю передбачають залучення до здійснення контролю фахівців (правників, колишніх почесних суддів, науковців), що дозволить уникнути можливих зловживань, поверхневого підходу до контролю, забезпечити детальну та професійну оцінку роботи судді та прийнятих ним правозастосовних актів. Від рівня професійної підготовки контролюючого суб'єкта залежить результативність контролю в цілому.

Крім значених основних засад громадського контролю, важливе значення при його здійсненні має громадянська активність та незалежність суб'єктів контролю, справедливість і доведеність їх висновків, готовність до відповідальності за свої дії та рішення.

Громадський контроль судової влади може здійснюватися методами спостереження, оцінювання, аналізу, прогнозування та ін. Досить результативним, на наш погляд, є використання методу опитування за допомогою карток громадянського звітування (далі – КГЗ). За допомогою КГЗ громадські об'єднання оцінюють сприйняття роботи суду його користувачами. Запитання для КГЗ формуються спільно громадськими активістами, судьями та представниками апарату суду. Такі картки заповнюють особи, що безпосередньо перебувають у суді або мають досвід вирішення там своїх справ. Після опрацювання КГЗ виводиться середній бал, таким чином складається об'єктивна картина сприйняття роботи суду учасниками судових проваджень. За результатами опитування, враховуючи думку та побажання громадян, громадські об'єднання разом із судами розробляють рекомендації щодо покращання функціонування суду і презентують їх громадськості. На сьогодні в Україні вже проведено 4 кола опитування за методологією карток громадянського звітування, участь у програмі КГЗ вже беруть 34 пілотних суди України різного рівня з 13 регіонів України. Проведення таких опитувань щороку дозволять побачити динаміку змін і простежити прогрес [10].

Разом із тим слід відзначити відсутність чіткої процедурної регламентації механізмів контролю, що негативно позначається на поширенні закономірної тенденції, згідно з якою в процесі становлення і розвитку громадянського суспільства мала б зростати роль самоорганізації та організації, як важливих процесів структуризації суспільних відносин [2, с. 10].

Громадський контроль у США і західноєвропейських країнах охоплює досить широке коло інструментів, хоча саме словосполучення «громадський контроль» практично не живається. Використання цих інструментів забезпечується шляхом прийняття державою спеціальних норм про розкриття інформації, контролю з боку громадян, некомерційних організацій, громадських рад, комітетів при державних органах. Також істотну роль відіграють волонтерські рухи, громадські ініціативи, обговорення, петиції, експертизи, журналістські розслідування тощо.

У широкому розумінні до системи громадського контролю можуть бути віднесені будь-які механізми впливу громадянського суспільства на державу: всілякі способи розміщення і отримання інформації про діяльність органів державної влади; складні процедури спостереження, обліку, оцінки й аналізу діяльності органів державної влади; діяльність суспільно-консультаційних рад при органах державної влади; інші способи і форми обміну інформацією і взаємодії влади і суспільства [1, с. 4].

Загалом серед форм здійснення громадського контролю спеціалісти називають соціологічні та статистичні дослідження, громадські слухання, громадську експертизу актів органів влади та їх проєктів, публікації в пресі, програми на радіо та телебаченні, оприлюднення в мережі Інтернет; громадську експертизу, участь громадськості в роботі колегіальних органів влади, перевірку діяльності будь-якої організації або відповідальної особи, аналіз звернень громадян, результатів діяльності тощо [11, с. 76].

Громадський контроль судової влади сьогодні передбачає [12, с. 172–173]: публічність судових процесів, зокрема, з вільним доступом до них представників ЗМІ; можливість відводу суддів з ініціативи учасників судового процесу; представництво народу в здійсненні правосуддя (присяжні і народні засідателі), включення в атестаційно-дисциплінарні органи (кваліфікаційні комісії суддів) представників юридичної громадськості, встановлення відповідальності за порушення суддівської дисципліни.

Структурним елементом громадського контролю судової влади, від якого значною мірою залежить його ефективність, а також важливим засобом комунікації між судовою владою і громадськістю є засоби масової інформації (включаючи всесвітню мережу Інтернет). Вони забезпечують інформування громадян про роботу судів та стан законності й правопорядку в державі, а суддів – про громадську думку із цих питань. Саме тому необхідною умовою діяльності засобів масової інформації є їх свобода, політична незаангажованість, незалежність від монопольного впливу держави, політичних партій, фінансово-політичних груп тощо, а також транспарентність (відкритість) судової влади.

Дієвість у реалізації громадського контролю в інших сферах довели такі форми співробітництва органів державної влади й громадськості, як громадські ради, які існують у вигляді публічного органу представництва громадськості, дорадчо-консультаційного або експертно-консультаційного органу, або поєднують представницькі та експертні функції [11, с. 76]. Саме тому слід схвально оцінити обговорення питання про створення громадської ради при Раді суддів України, що відбулося 8 серпня 2014 року на засіданні Ради суддів України [13]. На наш погляд, членами такої ради повинні бути насамперед шановані, авторитетні

й незаангажовані фахівці в галузі права. Крім них, до складу такої організації доцільно включити громадських діячів, представників громадських об'єднань. Видається доцільним зробити персональний склад ради періодично змінюваним. Щоб забезпечити неупередженість така громадська рада повинна працювати виключно колегіально.

Оскільки результатом суддівської роботи є судові, правозастосовні акти, то доречно говорити про доцільність застосування такої форми громадського контролю, як системний аналіз винесених суддею рішень, їх відповідності принципам і нормам права, моральним засадам суспільства. Однак ця форма контролю може мати місце лише у виключних випадках. Можливо, критерієм її застосування буде кількість і зміст скарг щодо конкретного судді. Для цього варто створити процедуру їх фіксації в конкретному суді. Після того, як кількість скарг на суддю досягне встановленої межі, їх розглядатиме суб'єкт громадського контролю (можливо, громадська рада чи спеціально створене громадське об'єднання всеукраїнського статусу, яке в разі необхідності може мати осередки в регіонах). Крім того, необхідно обмірковувати можливість перегляду конкретного акту судді, відстороненого від посади в результаті рішення вказаного суб'єкта громадського контролю. Варто зазначити, що всі акти судді переглядати не має сенсу, та це й суперечить принципам права. Процедурні моменти застосування цієї форми громадського контролю необхідно детально регламентувати в законодавстві, а також закріпити в статуті такого громадського об'єднання. Завдяки використанню такої форми громадського контролю, на наш погляд, вдасться мінімізувати прийняття неефективних рішень, підвищити рівень персональної відповідальності за них.

Важливо підкреслити, що громадський контроль жодним чином не є знаряддям примусу, з його допомогою неможливо керувати, наказувати судовій владі здійснювати певні дії. Однак через використання різних форм громадського контролю можна звернути увагу держави на проблеми, недоліки в роботі судів, запобігти зловживанням, виявити некомпетентність. Громадський контроль можливий насамперед тоді, коли влада цього хоче або як мінімум не перешкоджає. На сьогодні, аналізуючи досвід співпраці інститутів громадянського суспільства з органами влади у сфері громадського контролю, слід констатувати наявність низки проблем, що характерні для відносин між владою та громадськістю в Україні в цілому: традиції замкненості державного апарату, непрозорість вироблення державної політики, взаємна недовіра, низький рівень громадської активності, низька ефективність громадських об'єднань та ін. [3; 11, с. 76]. Водночас потрібно відзначити наявність певних позитивних зрушень, які свідчать про намагання влади подолати та вирішити ці проблеми. Так, розробле-

но і прийнято за основу проект Закону України «Про інформаційну відкритість органів державної влади та вищих посадових осіб України», який визначатиме умови та порядок забезпечення інформаційної відкритості в питаннях діяльності органів державної влади та вищих посадових осіб України [14]. Розроблені та очікують свого розгляду декілька проектів Закону України «Про громадський контроль», який регламентуватиме основні напрями та форми громадського контролю [15, с. 29]. Доцільно, на наш погляд, у цьому законі передбачити певні гарантії, які не дозволять судовим органам ухилитися від взаємодії з суб'єктами громадського контролю, закріпити відповідальність посадових осіб за протидію чи бездіяльність щодо суб'єктів громадського контролю. Окрема глава такого закону повинна присвячуватися регламентації форм та меж громадського контролю судової влади.

Висновки. Підсумовуючи, слід акцентувати увагу на таких положеннях.

По-перше, завданням будь-якого контролю є вплив на певний процес, якщо він раптом йде не так, як потрібно. Контроль стає необхідним, коли виникає несприятлива для механізму ситуація, що загрожує його руйнуванням чи пошкодженням. Так, незважаючи на неприпустимість будь-якого втручання в справи судів, в умовах недовіри громадськості до їх діяльності, контроль із боку народу над судами стає необхідністю. Безперечно, існують деякі ризики щодо використання певних форм громадського контролю, однак попередити погіршення ситуації, збільшити довіру громадськості до судової влади, запобігти зловживанням, виявити некомпетентність, посилити персональну відповідальність суддів можна лише шляхом налагодження взаємодії судової влади і громадськості, одним із напрямів якої є застосування громадського контролю.

По-друге, громадський контроль судової влади найкраще визначати як діяльність громадськості з оцінювання виконання судами своїх повноважень, визначення ефективності їх функціонування.

По-третє, найбільш важливими принципами ефективного функціонування громадського контролю судової влади є: об'єктивність та безсторонність (неупередженість); відкритість та прозорість; публічність та гласність, обґрунтованість та цілеспрямованість; науковість та професіоналізм, а також багато інших.

По-четверте, громадський контроль судової влади повинен здійснюватися в чітко визначених формах, встановлених межах. Для цього необхідно прийняти Закон України «Про громадський контроль», який регламентував би здійснення громадського контролю судової влади.

Загалом інституційна база громадського контролю судової влади (об'єкти, суб'єкти, предмет і процедура) ще потребує подальшого наукового обґрунтування.

Список використаної літератури

1. Рогатіна Л.П. Громадський контроль над державою: сутність, механізми реалізації та перспективи розвитку : автореф. дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / Л.П. Рогатіна ; Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського». – О., 2011. – 17 с.

2. Наливайко Т.В. Громадський контроль в Україні як інститут громадянського суспільства: теоретико-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Т.В. Наливайко ; Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів, 2010. – 18 с.

3. Полтораков О. Громадський контроль над «силовими» структурами в Україні: проблеми та перспективи / О. Полтораков // Національний інститут проблем міжнародної безпеки. Публікації [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.niisp.org.ua/default~38.php>.

4. Денисюк С.Ф. Громадський контроль за правоохоронною діяльністю в Україні: адміністративно-правові засади : автореф. дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / С.Ф. Денисюк ; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. – Дніпропетровськ, 2010. – 36 с.

5. Братель С.Г. Громадський контроль за діяльністю міліції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / С.Г. Братель ; Київський національний університет внутрішніх справ. – К., 2007. – 22 с.

6. Крупник А.С. Громадський контроль: сутність та механізми здійснення / А.С. Крупник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://novyi-stryi.at.ua/gromkontrol/KRUPNYK_A_pro_grom_kontrol.pdf.

7. Коломоець Т.О. Принципи як елемент механізму контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування /

Т.О. Коломоець, П.Д. Матвієнко // Адміністративне право і процес. – № 2 (2). – 2012. – С. 31–42.

8. Гаращук В.М. Контроль та нагляд у державному управлінні : [монографія] / В.М. Гаращук. – Х. : Фоліо, 2002. – 176 с.

9. Шорина Е. В. Контроль за деятельностью органов государственного управления в СССР / Е.В. Шорина. – М. : Наука, 1981. – 301 с.

10. Каблак П.І. Методологія карток громадянського звітування як спосіб налагодження взаємозв'язку громадськості та суду / П.І. Каблак // Проблеми взаємодії суспільства та держави у сучасному правовому просторі : Міжнародна юридична науково-практична Інтернет-конференція (м. Київ, 27 лютого 2014 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=762%3A170214-08&catid=96%3A6-0214&Itemid=119&lang=ru.

11. Іжа М. Громадський контроль в системі публічного управління як ефективний інструмент експертизи державно-управлінських рішень / М. Іжа, О. Радченко // Державна політика. – 2012. – № 4. – С. 74–79.

12. Городовенко В.В. Проблеми становлення незалежної судової влади в Україні : [монографія] / В.В. Городовенко. – К. : Фенікс, 2007. – 197 с.

13. Відбулося засідання Ради суддів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lv.arbitr.gov.ua/sud5015/121185/>.

14. Про прийняття за основу проекту Закону України про інформаційну відкритість органів державної влади та вищих посадових осіб України : Постанова Верховної Ради України від 17.12.2004 № 2265-IV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2265-15>.

15. Кушнір С.М. Правові засади організації та здійснення громадського контролю в Україні / С.М. Кушнір // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – № 1. – С. 25–29.